

GAMLE HAANDVÆRKERNAVNE

Af *Gunnar Knudsen*.

Som et lille Bidrag til Haandværkets Historie i Danmark skal jeg her bringe en kort Oversigt over de middelalderlige Haandværker-Tilnavne. Stoffet er hentet fra Seddelkartoteket til »Danmarks gamle Personnavne«¹⁾, der indeholder en saavidt muligt fuldstændig Samling af danske Personnavne fra de ældste Tider indtil omkring Aar 1500. Nu er Værkets Udgivelse saa vidt fremskreden, at vi, om alt gaar vel, skulde kunne afslutte første Del, Fornavnene, i 1946, hvorefter Udgivelsen af anden Del, Tilnavnene, skulde tage sin Begyndelse.

Tilnavne kan være af meget forskellig Art, det kan være faste Slægtsnavne, som vi kender det fra Adelen, det kan være Navne, som sigter til Nationalitet eller Hjemsted (Egn, By), det kan være Navne, som betegner Stilling eller Erhverv, og det kan endelig være individuelle Øgenavne. Det er et broget og afvekslende Stof, vi møder, paa mange Maader interessantere end Fornavnene, men ogsaa vanskeligere at behandle; mange Tilnavne trodser ethvert Tolkningsforsøg, det nytter ikke at søge Hjælp i Ordbøgerne, andre kan være flertydige, men de fleste af dem ser alligevel ud til at kunne gennemskues. I sproglig Henseende er Materialet af stor Interesse, det udvider vort Kendskab til det middelalderlige Ordforraad og giver ældre Eksempler paa mange Ord. Ogsaa i kulturhistorisk Henseende kan der læres adskilligt af det.

¹⁾ Danmarks gamle Personnavne. Paa Carlsbergfondets Bekostning udgivet af Gunnar Knudsen og Marius Kristensen †, under Medvirkning af Rikard Hornby. 1.—9. Hæfte. A—Thrugils. Kbh. 1936 ff.

Haandværker-Tilnavnene, som vi her skal beskæftige os med, bringer maaske ikke saa meget Nyt. Vi ved jo ganske god Besked med Haandværksforhold i gamle Dage; der er mange Kilder til Oplysning om det middelalderlige Haandværk, f. Eks. Lavskraaer, gamle Regnskaber, Museumsgenstande og meget andet, men dog kan Tilnavnene sikkert bringe en eller anden Tilføjelse til det, vi ad anden Vej har erfaret, hvad enten det er om Eksistensen af Fag, vi ellers ikke har hørt noget om, eller Spørgsmaalet om Dateringen af visse Fags første Optræden paa dansk Omraade. Men Statistik kan der ikke bygges paa Tilnavnene. Dels er det meget tilfældigt, hvilke Haandværkere der overhovedet er nævnt i middelalderlige Kilder, og dels er det vel kun et mindre Tal af Haandværkere, der har baaret deres Fagbetegnelse som Tilnavn; der kan f. Eks. være mange Murere, der kun optræder med Navne som Jakob Nielsen eller Peder Olufsen. Paa den anden Side tør det ikke fastslaaes, at alle, der bærer et Haandværker-Tilnavn, selv har udøvet Faget; der er Eksempler paa, at Gejstlige har baaret Haandværkernavne, men i saa Fald viser Tilnavnet i det mindste, at Faget har været kendt paa det paagældende Tidspunkt.

Jeg skal nu bringe en alfabetisk Liste over de mange Slags Haandværkere, som kendes gennem Tilnavnene, idet dog kun de relativt sikre Fagbetegnelser medtages. Først nævnes selve Tilnavnet, derefter bringes, om fornødent, en Oversættelse eller Forklaring. Ses Tilnavnet at være baaret af flere Personer, anføres Antallet af disse, i Regelen kun omtrentlige Tal, da Materialet endnu ikke er bearbejdet. Til sidst nævnes det ældste Eksempel, med Angivelse af Tid og Sted. Som en særlig Gruppe har jeg udskilt de latinske Haandværkernavne.

Aarelader. Herman Aderlater, Ribe. 1418.

Askebrænder. Fikkone, dicto Askebrennere, Ringsted. 1408.

Bager. c. 180. Saxonis Bakæræ, Roskilde. 1347.

Barker, »Barkgarver«? Petrus barkare, Skaane. 1347.

Bartskær, »Barber, Saarlæge«. c. 25. Ekerd Barscher, Flensborg. 1445.

- Becher, Bekker*, ty., »Bager«. c. 80. Johannes Bekere, Kbh. 1370.
Beckmester, »Bagermester«. Jep Beckmester, Aarhus. 1495.
Beledemester, »Billedskærer«. Henricus Beledemæster, Odense. 1423.
Beschleger, ty., »Beslagsmed«? Jacobus Beschleger, Flensborg. 1379—1428.
Blymand, »Blystøber, Blytækker«? Peder Blymand, Lisbjærg H. 1486.
Blymester, s. Bet.? 8. Mattes Blymester, Aalborg. 1457.
Bogbinder. 5. Hans Bogbinder, Kbh. 1494.
Bolsmidt, ty., »Boltesmed«? Sebby Bolsmidte, Flensborg. 1407.
Brolægger. 3. Pether Brolegger, Kbh. 1486.
Bruwer, ty., »Brygger«. 3. Bege Bruwersch, Flensborg. 1399.
Brygger. c. 50. Hemmingus Bryggeræ, Roskilde. 1337.
Bryggersvend. Jens Bryggerswen, Kbh. 1403.
Brynjemester. 2. Hyldebrandi Bryniamestere, Lund. 1334.
Brøyer, »Brygger«? 4. Hartwici Brøyer. 1380.
Budelmaker, ty., »Pungmager«. 3. Klawes Budelmaker, Flensborg. 1445.
Buntmager. 17. Niels Buntmager, Aalborg. 1431.
Buntwerker, ty., s. Bet. Fabianus Buntwerker, Flensborg. 1512.
Bægermager. 2. Nys Bekermaker, Flensborg. 1476.
Bødker, ty. Bodeker. c. 50. Petrus Bodikere, Kbh. 1370.
Bøssemester. Margrete Byszemesters, Kbh. 1488.
Digsmed, »Grovsmed«? 5. Oloff Digsmedh, Viborg. 1466.
Drager. 7. Martinus Draweræ, Kbh. 1370.
Drejer. 13. Heneric Dreyer, Flensborg. 1377—90.
Driver, »Kalfatrer«? »Kusk«? 11. Johannes Driwæræ, Kbh. 1370.
Dynemager. Esbernus Dynemageræ, Kbh. 1370.
Farver. 4. Vicke Farwer, Husum. 1477.
Fejer, »Polerer«? 2. Pauel Ffeyer, Aarhus. 1478.
Formand, ty., »Vognmand, Fragtmand«. 11. Hinrik Vorman, Slesvig. 1406.
Fyrbøder. Jens Fyrbøder. 1494 (eller 1594?).
Gerwer, ty., »Garver«. 2. Kord Gherwer, Slesvig. 1406.
Glarmand, »Glarmester«. Pether Glarmand, Aarhus. 1491.

- Glarmester.* 17. Johannes Glarmester, Ringsted. 1404.
- Glasewerter*, ty., »Glasarbejder«. Hinrik Glasewetters. 1455.
- Glasmager.* 5. Bernd Glasmaker, Slesvig. 1406.
- Glasmester.* 4. Clawes Glazemester, Flensborg. 1407.
- Grovsmed.* Niels Groffsmedh, Kbh. 1499.
- Grydermand*, »Pottemager«? Peder Grydermandt, Ribe H. 1494.
- Grydestøber.* c. 45. Anna Grydestøbere, Kbh. 1403.
- Gropengeter*, ty., »Grydestøber«. 8. Hinrik Grapengeter, Slesvig. 1406.
- Grøper*, ty., »Grydestøber«. 2. Marquard Rennow kaldet Groper. 1365.
- Guldsmed.* c. 140. Hermannum Gulsmith, Lund. 1389.
- Gørdelmager*, ty., »Bæltemager«. Hinrik Gørdelmager, Flensborg. 1476.
- Handskemager.* Gerardo dicto hanskæmakæra, Næstved. 1261.
- Harniskmager.* 3. Tile Harnskmaker, Flensborg. c. 1420.
- Hattemager.* 2. Anne Hattemagers, Kbh. 1496.
- Heckler*, ty., »Hegler«. Bertrwm Hekelær, Kbh. 1487.
- Hestemøller.* Pawil Hesthemøllere, Køge. 1445.
- Hjulmand.* Seurin Hiwælman, Hornum H. 1480.
- Hovsmed*, »Beslagsmed«? Michil Hofsmeth, Aalborg. 1457.
- Hugger*, »Tømrer«. 10. Clawes Huggher, Slesvig. 1376—1439.
- Huskok.* Hans Huscock, Odense. 1482.
- Hutfilter*, ty., »Hattemager«. 9. Wylke Hotviltter, Flensborg. 1441.
- Kalkslager.* Nis Kalcksleger, Flensborg. 1508.
- Kandegyder*, »Kandestøber«. Madtz Kandegyders, Lund. c. 1496.
- Kandestøber.* 10. Mathias Kannestøber, Lund. 1446.
- Kannegeter*, ty., »Kandestøber«. 13. Hinrik Kanneghiters, Flensborg. 1428.
- Kardrejer*, »Bødker«? Pauel Karedreyger, Flensborg. 1514.
- Karmand*, »Bødker«? Niels Karmandt, Odense. 1520.
- Karmmager*, »Karetmager«. Hinric Karmmagers, Maribo. 1462.
- Karver*, »Billedskærer«. Ingemarus Carfer, Kbh. 1370.
- Kedelbøder*, »Kedelflikker«. 4. Kellebøderen, Flakkebjerg H. 1419.
- Kedelmager.* Hemingh Kēdelmager, Aarhus. 1488.
- Kedelsmed.* 13. Morten Kellesmets, Roskilde. 1449.

- Kistemager*. Hans Kistemager, Flensborg. 1379—1428.
- Klejnsmed*. c. 35. Hermen klensmet, Husum. 1438.
- Klinker*. 5. Clawes Klinckers, Flensborg. 1451.
- Klipkenmaker*, ty., »Træskomand«. Luder Klipkenmaker, Flensborg. 1498.
- Klipper*, »Haarskærer«? Henrich Klipper, Aalborg. 1473.
- Klokkegyder*, »Klokkestøber«. Nicholaus Klokgyther, Ribe. 1394.
- Klokkemager*. Herman Klockemager, Kbh. 1448.
- Klokkengeter*, ty., »Klokkestøber«. 2. Dyderik Klockengeter, Flensborg. c. 1420.
- Klokkestøber*. 3. Hermen Klockestøbere, Lund. 1454.
- Knivsmed*. 7. Mette Kniffsmed, Odense. c. 1245.
- Knokenhouwer*, ty., »Knoglehugger, Slagter«. 14. Berent Knokenhoyer, Flensborg. 1379—1428.
- Kok*. c. 180. Thagi Kock. Udat. Valdemar II el. IV.
- Koppersleger*, ty., »Kobbersmed«. Grete Copperschleger, Flensborg. 1379—1428.
- Krukkemand*, »Pottemager«? Hermen Cruckeman, Flensborg. 1429.
- Kødmanger*, »Slagter«. 10. Conradh Kødmanger, Flensborg. 1395—1418.
- Køgemester*. 4. Torstenn Kiøgemester, Musse H. 1315.
- Køler*, ty., »Kulsvier«. 8. Kølre, Sønderjylland. 1351.
- Lader*, »Aarelader«? 5. Jacob Later, Kbh. 1463.
- Lemdecker*, ty., »Lerkliner«. Clawes lemdecker, Husum. 1438.
- Lerman*. 2. Christen Nielsen Lerman, Aarhus. 1486.
- Lerslager*. Bern leerslaer, Odense. 1520.
- Lygtemager*. 2. Lyktemaker, Flensborg. 1399.
- Lyksesnoer*, »Lysestøber«? 4. Jens Pætherssøn Liwsæsnoer, Kbh. 1448.
- Læstemager*. 2. Tomas Lestemageris, Kbh. 1496.
- Maler*. c. 35. Hans Maler, Slesvig. 1406.
- Maltmager*. Per Maltmakare, Lund. 1493.
- Meler*, ty., »Maler«. 11. Thydyk Meler, Flensborg. 1377—90.
- Mestmaker*, ty., »Knivsmed«. 11. Martinus Messemaker, Flensborg. 1379—1428.

- Mestwert*, ty., »Knivsmed«. 2. Iohan mestwertker, Slesvig. 1457.
- Moldenhauer*, ty., »Trughugger«. Moldenhawer, Svans. 1463.
- Moller, Molner*, ty., »Møller«. c. 35. Henneke Moller, Slesvig. 1353.
- Motesmed*. Betydning? Petrus Motæsmith, Lund. 1348.
- Murer*. c. 20. Matheus Murer, Malmø. 1359.
- Murmand*, jysk, »Murer«. 7. Las Murmand, Randers. 1430.
- Murmester*. c. 50. Thomas Murmester, Roskilde. 1344.
- Mursvend*. 2. Hemmingus Murswen, Kbh. 1370.
- Møller*. c. 60. Bondi mylnær, Ullerup. 1291.
- Møllersvend*. 3. Hans Mülswen, Flensborg. 1379—1428.
- Mønter*. 5. Papæ Myntær, Ribe. 1346.
- Møntmester*. 5. Frwe Marine mynththemesters, Malmø. 1454.
- Negler*, ty., »Sømsmed«. Albertus Neghler, Aalborg. 1404.
- Neteler*, ty., »Naalemager«. Hans Neteler, Flensborg. 1450.
- Nybagere*. Betydning? Martinus Nybagere, Kbh. 1352.
- Orgelmester*, »Orgelbygger«? 3. Anders Orghemester, Kbh. 1488.
- Overskærer*. c. 50. Clawes Overscerer, Slesvig. 1406.
- Pandemager*. Hans Pandemaker, Flensborg. 1498.
- Pansermager*. Hans Pansszermager, Aarhus. 1491.
- Patinemager*, ty., »Træskomager, Tøffelmager«. 2. Henrik som kalless Pathinmagher, Ribe. 1481.
- Pebermøller*. Maaske egl. et Spottenavn; nederty. *Peppermüller* bruges om Ejeren af en ikke ydedygtig Mølle, spottende kaldt *Pfeffermühle*. Katerina Pepermølersk, Flensborg. 1379—1428.
- Peltser*, ty., »Buntmager«. 17. Gyseke Pelzer, Flensborg. 1379—1428.
- Pergamentmager*. Oluff Permentmager, Kbh. 1491.
- Perlestikker*. Hans perlinstycker, Kbh. 1512.
- Pladeslager*. 2. Clawus Pladeslawer, Kbh. 1370.
- Polerer*. Arnt Assgotz pollieres. 1509.
- Possementmager*. Oluf Pusementmager, Kbh. 1491.
- Potter*, ty., »Pottemager«. Peter Potter, Flensborg. 1513.
- Pulvermester*, »Krudtmager«. Hans Puluermester, Kbh. 1487.
- Pungemager*. Boo Pwngemager, Kbh. 1499.
- Potker*, ty., »Pottemager«. Potker, Slesvig. 1450.
- Rademager*, »Hjulmand«. 2. Andrea Ratmagere, Kbh. 1481.

- Rebslager*. 8. Beghe Reepslager, Flensborg. 1379—1428.
- Røbvinder*, »Rebslager«. Hermannus Reebwindere, Kbh. 1370.
- Remsnider*, »Sadelmager«. c. 85. Bundi Remsnider, Flensborg. 1379—1428.
- Rishouwer*, ty., »Rishugger«. Johannes Rishower, Flensborg. 1362—1526.
- Sadelmager*. 9. Anders Sadelmager, Kbh. 1448.
- Sadelmagersvend*. Nis Sadelmagerswendt, Aarhus. 1494.
- Sadelvirker*, »Sadelmager«. 2. Johannes Ascerssøn dictus Sadelvirker, Slagelse. 1382.
- Sawmand*. Nis Sawman, Aarhus. 1485.
- Scherer*, ty., »Skærer«, »Bartskær«? Peter Scherer, Helsingborg. 1425.
- Schradere*, ty., »Skrædder«. Oluff Schradere, Roskilde. 1422.
- Schroderknecht*, ty., »Skræddersvend«. Thideke Schroderknecht, Flensborg. c. 1420.
- Sedeler*, ty., »Sadelmager«. 2. Hinrik Zedeler, Slesvig. 1406.
- Sejrmager*, ty., »Urmager«. Dithrik Sigermager, Aarhus. 1491.
- Semmelbecker*, ty., »Simmelbager, Hvedebrødsbager«. Jacobus Semmelbecker, Slesvig. 1485.
- Skedemager*. Abele Schedemakers, Flensborg. 1428.
- Skibbygger*. 11. Anders Skibbygger, Aalborg. 1441.
- Skeefmaker*. Betydning? Skeefmaker, Flensborg. 1379—1428.
- Skiller*, ty., »Skjoldmager«. 4. Tideman Skiller, Malmø. 1397.
- Skinder*, »Garver«. c. 55. Nicolaus Skinner, Saksild. 1346.
- Skomager*. c. 110. Peder Skomager, Hjelmslev H. 1319.
- Skrædder*. c. 550. Syluester skreders, Odense. c. 1245.
- Skrøder*, ty., »Skrædder«. c. 170. Gødekino Skrødere, Roskilde. 1340.
- Skærer*, »Haarskærer«? 2. Morten skere, Svendborg. 1485.
- Slagter*. 2. Gerd Hanssøn Slacter, Aalborg. 1459.
- Smed*. c. 1000. Túki smiþr paa Høring- og Grensten Runestenene; Hænikæ Smith, Kalundborg. 1291.
- Smedemand*. 2. Tymme Smedeman, Svans. 1464.
- Smedesvend*. Clemen Smedeswend, Aarhus. 1498.
- Snedker*. 17. Claus Snideker, Aalborg. 1441.

- Snider*, »Skrædder«? »Billedskærer«? 3. Hennieke Snidere, Kalundborg. 1424.
- Soldemand*, »Soldmager«? Peter Soldemand, Sundeved. 1483.
- Soldmager*. Olef Soldemaker, Als. 1483.
- Speger*, »Røgmand«? 6. Hennieke Specker, Hads H. 1379.
- Spolemand*. Hans Spoleman, Slangerup. 1460.
- Spoesmed*. 12. Andreas Spoesmyth, Kbh. 1370.
- Stakensnider*, ty., »Stageskærer«. Henrich Stakensnyders, Slesvig. 1484.
- Steger*. 11. Jens Stegers, Roskilde. 1346.
- Stenpikker*, »Brolægger«. Jep Stinpicker, Aarhus. 1485.
- Stenwerker*, ty., »Stenhugger«. Lambert Stenwerkes, Skanør. 1399.
- Stolemager*. Jesse Stolemaker, Flensborg. 1484.
- Strygemager*, »som laver Strygespaan«? Magnus Strygæmaker, Laholm. 1399.
- Stryger*, »Kornmaaler«? 6. Jep Strygere, Kbh. 1496.
- Støber*. 3. Johannes Støpæræ, Roskilde. 1346.
- Suder*, »Skomager«. c. 250. Tacho Sutæræ, Vendsyssel. 1355.
- Suderbager*. Betydning? Johannes dictus Suderbagere, Næstved. 15. Aarh.
- Sudersvend*. 2. Sueren Jenssen Suderswend, Aarhus. 1485.
- Svarver*, »Drejer«. 16. Svenno Swarver, Nordjylland. 1345.
- Sværdfejer*, »Sværdpolerer«. 28. Hans Sverdfegger, Svendborg. 1438.
- Sværdsliber*. Andreas Niclissz dictus Swersliber, Vendsyssel. 1395.
- Sømmer*, »Skrædder«? Petrus Sømmer, Lund. 1395.
- Taskemager*. 2. Detmer Taschemaker, Flensborg. c. 1420.
- Tegeler*, ty., »Teglbrænder«. 7. Hinrik Tegeller, Flensborg. c. 1450.
- Teglmester*. 2. Herman tegelmester. 1495.
- Teglslager*. 22. Nicolaus Tighslawæræ, Roskilde. 1386.
- Tensnider*, »som skærer Rokketene«. Marine Tenesnyders, Flensborg. 1399.
- Trøjestikker*. Suno dictus Troiæstikkæræ, Lund. 1348.
- Tvætterske*. Ælsæbe thwætterske, Kalundborg. 1474.
- Tækker*. 4. Lasse Teckere, Roskilde. 1351.
- Tøjmager*, »Harniskmager«. Woghæn toymagær, Jested v. Ribe, 14. Aarh.

- Tømmemager.* Jess Tømmager, Viborg. 1487.
- Tømmerknecht.* Herman Tymmerknecht, Flensborg. 1450.
- Tømmermand.* c. 75. Petrus Tymberman, Randers. 1354.
- Tømmersvend.* Jes Lassen Temerswend, Randers. 1497.
- Tømrer.* Jens Tymbere, Stege. 1418—52.
- Tømsleger,* ty., »Tømmespinder«. 9. Jacob Tomslegher, Flensborg. 1441. Hans Tømelslawere, Kbh. 1496.
- Tøndemager.* Nis Tønnemager, Viborg? 1498.
- Ungsmed,* maaske »Vognsmed«, da *Vogn* paa Vestjysk udtales *uwn*. Nis Jennsen Vngsmed, Hing H. 1474.
- Wagner,* ty., »Karetmager«. 2. Seueren Jenssen Waghner, Aarhus. 1482.
- Vandsnider,* ty., »Gevantskrædder«. Gerdh Wandhsnidher, Aalborg. 1467.
- Wegener,* ty., »Karetmager«. 6. Johannes Wegener, Slesvig. 1439.
- Velhauer,* ty., »Fælhugger, Hjulmand«. 3. Jacob Velehauer, Flensborg. 1420.
- Verwer,* ty., »Farver«. 9. Drewes Verwer, Husum. 1438.
- Wisker,* »Sværdfejer«? Pether Wisker, Kbh. 1487.
- Vogndriver.* 2. Jwen wagen driuer, Flensborg. 1452.
- Vognfører.* 3. Hans Wagenfør. Aalborg. 1441.
- Vognkarl.* 6. Knut Wagnkarls, Kbh. 1432.
- Vognmand.* 4. Peder wognmandt, Aarhus. 1401.
- Vognsvend.* 3. Olaus Voghenswen, Skovkloster. 1467.
- Værkmester,* »Forfærdiger af Armbrøster, Bøsser«. c. 60. Johanni Werkmester, Bangsbo. 1364.
- Vævemester?* Erik Wiffuemester, Roskilde. 1479.
- Væver.* 6. Anders Væuæræ, Roskilde. 1461.
- Æskemand.* 2. Anders Eskeman, Sallinge H. 1493.

Latinske Tilnavne.

- Barbitonsor,* »Bartskærer«. Bartholomeum barbitonsorem, Odense. 1493.
- Amphorifusor,* »Kandestøber«. Petrus Amphorifusor, Landskrona. 1491.
- Aurifaber,* »Guldsmed«. 8. Swenonis Aurifabri, Roskilde. 1359.

- Cocus*, »Kok«. 4. Johannem Cocum, Sjælland. 1288.
Epitonsor, »Overskærer«. Andreas Epytonsor, Lund. 1416.
Faber, »Smed«. 20. Hennike faber, Kbh. 1370.
Langsutor. Betydning? Hermæth Langhswtor, Vestjylland. 1350.
Lapiscida, »Stenhugger«. Regnarus lapiscida, Lund. 13. Aarh.
Lotrix, »Tvætterske«. 2. Botildi lotrici, Lund. 1358.
Molendinarius, »Møller«. Johannes molendinarius, Lund. 13. Aarh.
Monetarius, »Møntslager«. 2. Haquinus Monetarius, Lund. 13. Aarh.
Murator, »Murer«. Petrus Murator, Kbh. 1370.
Pellifex, »Buntmager«. 3. Johanne pellifice, Ringsted. c. 1260.
Pelliparius, »Garver«. Svenoni Pellipario, Lund. 1410.
Pictor, »Maler«. Johanøes Pictoris, Roskilde. 1413.
Pistor, »Bager«. 22. Pistor Thorkyllus, Lund. 13. Aarh.
Portator, »Drager«. 3. Boecius Portator, Flensborg. 1379—1428.
Sartor, »Skrædder«. 33. Nicholaus Sartor, Slangerup. 1349.
Sellator, »Sadelmager«. Jacobus Sellator, Kbh. 1370.
Sutor, »Suder, Skomager«. c. 90. Karolus Sutor, Næstved. 1309.

I Tilnavnene faar vi en særdeles fyldig Repræsentation af Haandværkernavnene, men ingenlunde nogen udtømmende Liste over dem; vi savner f. Eks. gamle Fag som *Kurvemager* og *Gørtler*, hvad der maa bero paa en Tilfældighed. Men de fleste Faggrupper er dog repræsenterede. De dominerende er *Smedene*, med c. 1000 Eksempler; dernæst kommer *Skrædder* (*Schröder*, *Sartor*) med c. 750 og *Skomager* (*Suder*, *Sutor*) med tilsammen c. 450; lidt lavere ligger *Bager* (*Becker*, *Pistor*) med c. 280, *Kok* med c. 180 og *Guldsmid* med c. 150. Bygningshaandværkere som *Tømrer* og *Murer* ligger under 100, og *Maler* naar knap 50. *Møllere* er der omtrent 100 af, *Brygger* overstiger 50, hvorimod *Slagter* (*Kødmanger*, *Knockenbauer*) kun udviser c. 25. Jeg skal ikke her fortsætte med at opregne de forskellige Fag, selv om det ikke er uden Interesse at se, hvilke der har floreret stærkest og skabt de fleste Tilnavne, for som statistisk Materiale duer det alligevel ikke. Det kan vi se af, hvordan Forholdet er med *Væverne*. Naar vi har c. 750 *Skrædder*- og c. 50 *Overskærer*-Tilnavne, maa vi

antage, at der ogsaa har været en hel Del Vævere i Landet, men mærkværdigt nok er der ialt kun 6 Personer, der har baaret Væver-Tilnavnet, og det er der jo intet Forhold i, selv om der ogsaa maa regnes med en betydelig Indførsel af udenlandske Klædevarer.

En særlig Interesse frembyder de talrige Specialfag, som Navnene bærer Vidnesbyrd om; paa visse Omraader synes Fagspecialiseringen at være drevet endnu videre end Tilfældet er i Nutiden; man behøver blot at nævne Fag som *Bægermager*, *Dynemager*, *Kistemager*, *Lygtmager*, *Læstemager*, *Pandemager*, *Pebermøller*, *Pungemager*, *Skedemager*, *Strygemager*, *Tensnider* og *Æskemager*. Man skulde synes, at saa snævre Rammer for en Virksomhed maatte give sin Indehaver et magert Levebrød, men ligesom en Sadelmager i vore Dage bestiller meget andet end at sy Sadler, og en Guldsmed arbejder i andre Metaller end Guld, har disse Specialister i gamle Dage vel ogsaa kunnet paatage sig beslægtet Arbejde af forskellig Art.

Nylig har Træskomageriets Historie i Danmark været Genstand for Behandling. I »Sprog og Kultur« 1944 har Harald Nielsen som Indledning til en Skildring af Træskomageriet i Rye Sogn i 19. Aarhundrede været inde paa Spørgsmaalet, og han siger, støttet til Oplysninger fra Dr. Axel Steensberg og Professor P. Skautrup, at Træsko ikke er ældre herhjemme end omkr. 1500. Før den Tid gik man med Læderfodtøj. Sandsynligvis har vi herhjemme lært Kunsten at lave Træsko af Hollænderne. Det formentlig ældste Vidnesbyrd om Træskoens Tilstedeværelse her i Landet er fundet af Prof. Skautrup i et dansk Haandskrift fra 1481 (AM 23, 8vo), hvori der findes en Tegning af en »Fynbotræsko«.

Her kan Tilnavnene give visse supplerende Oplysninger. Ganske vist mangler *Træskomager* og *Træskomand* blandt Tilnavnene, hvad der jo kunde stemme godt med Antagelsen af, at Træskomageriet skulde være et Fag, som først kom frem ved Aar 1500. Men vi træffer Eksempler paa tyske Betegnelser for disse Haandværkere, nemlig *Patinemager*, middelnedertysk *Pattinenmaker* »Træskomager, Tøffelmager«, og *Klipkenmager*, middel-

nedertysk *Klippenmaker* »Træskomager«. Det første kender vi fra Ribe: Henrik som kalless Pathinmagher, 24. Juni 1481, og fra København: Gywde Patynmagerske, 17. Juni 1492. Det andet kender vi fra Flensborg: Luder Klippenmaker, 1498. Iøvrigt kender vi fra Middelnedertysk ikke ganske faa Betegnelser for Træsko og Trætøfler: *Holsken, Holschen, Holschen* (d. e. *Holzschuhe*), *Klapglotzen, Klippen, Klipken, Klotzen, Klumpen, Pattinen*²⁾ og *Trippen*; nogle af Ordene er belagt allerede fra 14. Aarhundrede. De mange Ord betegner forskellige Slags Træsko og Trætøfler; saaledes er *Pattinen* nogle særlig høje Træsko eller Tøfler, medens *Klipken* er Tøfler med Træbund og Overlæder, men uden Hælkappe. Begge Slags Fodtøj er Luksustræsko og har særlig været brugt af Kvinder. Navnet *Klipken* er et helt Lydmaleri; man lige som hører de rappe Trin klip-klappe over de toppede Brosten. Terminologien viser ganske bestemt, at disse Træskoformer er indkommet fra Tyskland, hvad der ogsaa i geografisk Henseende stemmer godt med, at de først optræder i Ribe og Flensborg. Jeg har foreløbig ikke fundet andre Træskospor blandt Tilnavnene, men i et Vokabular fra 1514 (citeret af Kalkar) finder vi endvidere Ordene *klodse* og *klodssemagere*, der ogsaa er tyske Laaneord. Alle Forhold taget i Betragtning vil det derfor være rimeligt at drage den Slutning, at den samlede Træfodtøjs-Teknik er indkommet fra Tyskland i det 15. Aarhundrede, og ikke, som antaget af Dr. Steensberg og Prof. Skautrup, fra Holland.

Iøvrigt vilde jeg tro, at Haandværker-Tilnavnene ogsaa for andre Fags Vedkommende kunde oplyse et og andet om Fagenes Alder og Herkomst, men det maa andre om; jeg har kun villet pege paa Materialets Kildeværdi i saa Henseende.

Naar Listen udviser saa mange rent tyske eller tyskfarvede Fagbetegnelser, er det i nogen Grad fordi vi igennem de bevarede

²⁾ Ordet er ikke af tysk Oprindelse, men indkommet fra de romanske Sprog og gaar tilbage til det middelalderlatinske *patinus*, der af Du Cange defineres som »Sandal af Træ, der med Læder er fastgjort til Foden, undertiden ogsaa jernbeslaaet«. Jfr. fransk *patin* »Sko med tyk Træsaal, Skøjte« og italiensk *pattino* »Skøjte«. Muligvis stammer vore Træsko og Trætøfler derfor til syvende og sidst fra de sydeuropæiske Træsandaler.

»Broderlister« fra Gilder og Lav i Flensborg og Slesvig ved særlig god Besked med Haandværkerne i disse Byer; takket være disse Byers Beliggenhed maa der tidlig være sket en ret betydelig Indvandring af tyske Haandværkere her, men iøvrigt viser Materialet, at disse ogsaa har kunnet finde Vej til andre danske Købstæder, om end ikke i samme Omfang. Men allerede den Omstændighed, at Flertallet af de danske Fagbetegnelser, f. Eks. *Bødker*, *Garver*, *Skrædder*, *Snedker*, og overhovedet S sammensætningerne med *-mager*: *Buntmager*, *Sadelmager*, *Skomager* o. s. v., er oprindeligt tyske Laaneord, viser, at Haandværket i overvejende Grad hører til den Kulturstrøm, der er tilflydt os sydfra.

De latinske Fagbetegnelser, som jeg har opført særskilt, er langt fra saa talrige. Da de næsten udelukkende forekommer i Dokumenter eller Tekster, som er affattet paa Latin, maa man i Almindelighed gaa ud fra, at det er danske (eller tyske) Tilnavne eller blot Standsbetegnelser, der er blevet oversat til Latin, og overhovedet maa det anses for meget tvivlsomt, om nogen Haandværker i Middelalderen har baaret et latinsk Tilnavn; derimod kan et saadant naturligvis være baaret af latinkyndige Gejstlige, som har fundet det interessant at anlægge saadanne Navne. Der findes saaledes flere middelalderlige Prælater, der har heddet *Cocus*, *Faber* o. lign., og i Renæssancetiden bliver det en Mode at bære latinske eller latiniserede Navne; vi finder bl. a. Præstenavne som *Agricola* »Bonde«, *Aurifaber* »Guldsmed«, *Cypræus* »Kobbersmed«, *Hortulan* »Gartner«, *Pistorius* »Bager«, *Prætorius* »Foged«, *Sadolin* »Sadelmager« og *Sartorius* »Skrædder«.

Kære Professor Fabricius, nu naaede jeg endelig til et Sted, hvor jeg kan faa Plads til Deres berømte Navn. Jeg har allerede væltet mine Seddelkasser af for Deres Fod og vist, at Navnet ikke forekommer i dansk Middelalder, og jeg kan tilføje at heller ikke udenfor Danmark har jeg fundet middelalderlige Spor af det, hvorimod det i 16. Aarhundrede kommer frem i flere europæiske Lande. Navnet kan derfor ikke være nogen direkte Fortsættelse af det klassisk-latinske Navn *Fabricius* — hvor tiltalende det ellers vilde være at bringe Dem i Familie med den berømte Gajus Fabricius Luscinus, der fordrev Pyrrhus fra Italien, og som for Eftertiden stod som et Mønster paa gammelromersk Dyd og Ret-

sindighed. Nej, det maa, som ogsaa almindelig antaget, være et latinsk Tilnavn, som er dannet i Renæssancetiden eller senere.

Ret beset er Navnet et Adjektiv, afledt af Substantivet *faber* »Smed« med Suffixet *-icius*, med hvilket man, i Henhold til Madvig, Latinsk Sproglære § 186, danner Adjektiver, som betegner Stof eller Henhøren til. Som Paralleller til Adjektivet *fabricius* »smedelig, hvad der hører til en Smed« skal nævnes *gentilicius* »som angaar gentiles, Familiemedlemmerne«, *natalicius* »som hører til Fødselsdag«, *patricius* »som hører til patres; adelig«, *sodalicius* »som hører til Kammeratskab«, *sputalicius* »som er til at spytte ad« og *venalicius* »som hører til Køb eller Salg«. Og der er enkelte andre, men Gruppen er ikke særlig talrig.

Muligvis har H. Bahlow (Deutsches Namenbuch p. 110) Ret i, at Kendskabet til det berømte latinske Slægtsnavn *Fabricius* har været Grunden til, at tyske Humanister af Navnet *Schmidt* har oversat dette Navn til *Fabricius*. For Danmarks Vedkommende synes Forholdet at være det, at *Fabricius* er blevet antaget som Slægtsnavn af Præster, der nedstammede fra en Smed. Navnevalget vidner i saa Fald om solide latinske Kundskaber; man har været Eksperter i Orddannelseslæren og vidst Besked om, at med Suffixet *-icius* danner man Adjektiver, som betegner et Tilhørsforhold. Begrebet »Smedesøn« lod sig ikke udtrykke elegantere end ved Ordet *Fabricius*. Et inderligere Tilhørsforhold kan jo ogsaa vanskeligt tænkes. Den fabricianske Genealogi skal jeg ikke her komme ind paa, den er grundigt behandlet andetsteds, men ogsaa den fører tilbage til Smeden som Stamfader.

Det danske Haandværk har alle Dage været anerkendt for solidt og elegant Arbejde. Naar jeg, i taknemlig Erindring om vort mangeaarige Samarbejde og Venskab, er med til at hylde Dem, Professor Knud Fabricius, paa Deres Halvfjerdsdaarsdag, har jeg derfor valgt et Emne, som har Tilknytning til det gamle Haandværk, hvis bedste Traditioner — jeg har næsten Lov at sige Familietraditioner — De altid har vidst at holde i Ære, og alt, hvad der er udgaaet fra Deres »Værksted«, er derfor gedigent Arbejde. — »Dansk Arbejde« i Ordets bedste Forstand.